

Рекомендації щодо уникнення самоплагіату для співробітників та здобувачів НУ «Чернігівська політехніка»

Поняття самоплагіату є новим для України, тому науковці та освітяни по-різному ставляться до цього порушення академічної добročесності. Хтось його взагалі відкидає, вважаючи, що «Що таке плагіат? Це – інтелектуальна крадіжка, крадіжка чужих думок. А як я можу вкрати в самого себе? От подумав думку (часом таке трапляється майже з кожним) – і вона твоя. Навіки. Власну думку вкрати неможливо.»¹, хтось є більш вимогливим, і вважає самоплагіат та самоцититування² одним з суттєвих порушень, які призводять до викривлення реальних показників науковців (публікуючи кілька разів одні й ті ж наукові результати, або ж цитуючи переважно свої роботи, такий «автор» буде вважатися більш успішним, ніж його колеги, які сумлінно ставляться та публікують лише нові наукові результати).

В першу чергу, варто звернутися до діючих нормативних документів. Зокрема, стаття 42 Закону України про освіту, говорить: «**самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів**»³. Тлумачення щодо використання та застосування даного терміну наведено, зокрема, в «Рекомендаціях з академічної добročесності для закладів вищої освіти» та в розширеному глосарії термінів та понять ст. 42 «Академічна добročесність» Закону України «Про освіту», надісланих закладам вищої освіти листом МОНУ № 1/9-650 від 23.10.2018. Серед найбільш важливого, там зазначається, що в даному випадку йдеться не про «крадіжку», чи «привласнення» чужих результатів (очевидно, не можна вкрати у самого себе), а радше порушення академічної етики, коли автор отримує необґрунтовані переваги, фактично, збільшуючи кількість власних публікацій не створивши нового наукового результату, а лише *повторивши* або *перепарфразували* вже існуючі власні. Збільшення кількості публікацій підвищуватиме його наукометричні показники, що ставитиме його у більш вигідне положення у порівнянні з іншими науковцями, зокрема, під час розгляду запитів на грантове фінансування, отримання нового контракту, підвищення в посаді,

¹ <http://litakcent.com/2018/11/27/polozhennya-pro-akademichnyy-postmodernizm-samoplagiat-dumki-fahivtsiv/>

² 10-15% самоцититування вважається цілком прийнятним, в той час як більші значення вважаються спробою підвищити свій власний рейтинг. Варто зазначити, що за 1996-2017 роки індекс самоцититування в Українських авторів складав 27,01%, і за цим показником ми знаходимося на 7 місці у світі, поступаючись лише Китаю, США, Ірану, Індії, Бразилії та Російській Федерації.

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

тощо. Саме тому, самоплагіат, нарівні з штучними способами підвищення індексу цитувань (нерелевантні цитування власної роботи, яка не має відношення до поточної публікації, значна кількість цитат на власні роботи, тощо) відноситься до порушень академічної етики.

Під час перевірки наукової публікації в антиплагіатних системах всі текстові співпадиння, в не залежності від того, хто їх автор, будуть відмічені як «запозичення», які будуть знижувати коефіцієнт унікальності тексту. З іншої сторони, перефразування без зміни суті тексту (а відповідно, і без зміни наукового результату) станом на сьогодні не може бути визначене антиплагіатною системою, однак, може бути знайдене редактором наукового видання, керівником випускної або ж курсової роботи/проєкту, рецензентом, тощо.

Наукові статті та тези конференцій

Поняття унікальності або оригінальності публікації має місце у всіх авторитетних періодичних наукових виданнях, наприклад:

- «Це подання **раніше не було опубліковане і не надсилалося до розгляду** редакціям інших журналів (або у коментарях для редактора нижче дані необхідні пояснення)»⁴.
- «Except as indicated in IEEE Policies, Subsection 6.4 (Multiple Publication of Original Technical Material in IEEE Periodicals) and Subsection 8.1.7 of this Manual, authors should only submit original work that has neither appeared elsewhere for publication, nor which is under review for another publication. If authors have used their own previously published work(s) as a basis for a new submission, they are required to cite the previous work(s) and very briefly indicate how the new submission offers substantive novel contributions beyond those of the previously published work(s)» (переклад - За винятком випадків, зазначених у Політиці IEEE, підрозділі 6.4 (Багаторазове видання оригінальних технічних матеріалів у періодичних виданнях IEEE) та підрозділі 8.1.7 цього Посібника, автори повинні подавати лише **оригінальні роботи, які ніде не з'явилися для публікації, ні які переглядаються іншим публікація**. Якщо **автори використали власні раніше опубліковані роботи, як основу для нового подання, вони зобов'язані цитувати попередні роботи та дуже коротко вказати, як нові подання пропонують суттєві нові внески, крім тих, що були опубліковані раніше**)⁵

Таким чином, подача до видання статті, яка містить не оригінальні, а лише вже опубліковані результати досліджень, вважається самоплагіатом та не може бути

---

⁴ Технічні науки та технології <http://tst.stu.cn.ua/index.php/2411-5363/about/submissions#authorGuidelines>

⁵ IEEE Publication Services and Products Board Operations Manual 2020
<https://pspb.ieee.org/images/files/files/opsmanual.pdf>

прийняте виданням до публікації. У випадку використання частини отриманих та опублікованих раніше наукових результатів у поточній публікації, такі результати як мінімум повинні бути відповідно відзначені, а попередні роботи – процитовані, хоча, політики видання можуть відхилити подану статтю навіть у такому випадку, вважаючи «новий науковий результат недостатньо вагомим».

В певних випадках, автори можуть використовувати результати, оприлюднені, наприклад, в тезах конференцій, розширивши їх. Наприклад, в тезах подано результати моделювання, в той час як журнальна публікація містить моделювання, аналітичні розрахунки й експериментальну перевірку. В такому випадку, за наявності відповідних посилань на попередні роботи, це не є самоплагіатом.

У відповідності до затверджених рекомендацій в НУ «Чернігівська політехніка» за результатами перевірки в спеціалізованих системах протидії плагіату пограничним вважається коефіцієнт подібності 20% для статті. Перевищення даного значення веде до обов'язкової більш детальної перевірки поданої роботи.

Звіти з НДР та проєктів

Варто відмітити, що в певних випадках специфічні публікації (такі як проміжні або ж підсумкові звіти з виконаних науково-дослідних проєктів, робіт, тощо) самі по собі не несуть нового наукового результату, а по суті своїй є **звітом**, в якому підводяться підсумки виконаної роботи. Звичайно, в цьому випадку, академічна етика вимагає також і коректних посилань на роботи, виконані в рамках цього проєкту, однак, навіть значні текстові співпадіння, у випадку коректних цитувань, не є самоплагіатом. З іншої сторони, у таких випадках, потенційним порушенням академічної етики може бути використання результатів досліджень, у яких автор/автори проєкту, за яким готується звіт, є меншістю авторів певних публікацій, текст з яких наводиться у звіті. Очевидно, в таких випадках необхідно зазначити конкретний вклад авторів у спільну публікацію для унеможливлення привласнення наукових результатів, отриманих сторонніми особами. Варто відзначити, що публікації у авторитетних періодичних наукових виданнях вимагають обов'язково вказувати особистий внесок кожного з авторів у спільну публікацію.

Дисертації

Подібним до цього випадком також є випадок з можливим самоплагіатом у дисертаціях на здобуття наукових ступенів. У діючих вимогах до оформлення дисертацій зазначено: «У розділах дисертації має бути вичерпно і повно **викладено зміст власних досліджень здобувача наукового ступеня, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації**. Список цих праць має також міститися у списку використаних джерел. У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті дисертації обов'язково

повинні бути посилання на публікації цих авторів. Фрагменти оприлюднених (опублікованих) текстів інших авторів (цитати) можуть включатися до дисертації виключно із посиланням на джерело (крім фрагментів, які не несуть самостійного змістовного навантаження).» [Наказ МОНУ № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»]. Тобто, враховуючи те, що в тексті дисертації повинен бути викладений зміст наукових досліджень, який у свою чергу, викладений у статтях, за умови наявності посилань, співпадіння тексту дисертації та наукових публікацій, в яких викладено її основний зміст, не буде вважатися самоплагіатом. З іншої сторони, варто зазначити, що дисертація не є простим поєднанням матеріалів статей, її текст повинен бути додатково опрацьований та узагальнений здобувачем. Навіть проект нового «Порядку присудження наукових ступенів», який серед іншого може дозволити захист дисертації у вигляді «рукопису, опублікованої монографії або наукової доповіді за сукупністю статей», містить наступні рекомендації: «Опублікована монографія, що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук, повинна бути надрукованою без співавторів; **містити узагальнені результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових фахових виданнях України або інших держав**», та «Наукова доповідь за сукупністю статей, що подається на здобуття наукового ступеня доктора наук, повинна: бути підготовленою без співавторів; **містити узагальнені результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових фахових виданнях України або інших держав**»⁶. Тобто, і в діючих, і потенційно – в новому порядку ставиться вимога **узагальнення** результатів наукових досліджень, які вже опубліковані автором, що потребує доопрацювання тексту статей, узагальнення їх результатів, та підготовка на їх основі – розділів дисертації.

Не зайвим буде відмітити, що у вимогах до опублікування основних результатів дисертацій, зазначено: «За темою дисертації **не зараховуються наукові публікації, у яких повторюються наукові результати, опубліковані раніше в інших наукових публікаціях, що вже зараховані за темою дисертації**»⁷. Таким чином, навіть з цієї сторони, повторна публікація вже отриманих результатів для дисертанта не матиме жодного сенсу.

Також ще однією засторогою щодо потенційного порушення академічної етики у випадку підготовки дисертації є використання текстів статей, в яких автор дисертації є лише одним з співавторів. Не зайвим буде зазначити, що дисертант може використовувати та включати до тексту дисертації й показувати як власні лише **виключно** власно отримані наукові результати, в іншому випадку, це буде розглядатися вже не як самоплагіат, а як академічний плагіат.

⁶ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2016/1-poryadok-prisudzh-stup-08.07.2016.doc>

⁷ Наказ МОНУ № 1220 від 23.09.2019» «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук»

У відповідності до затверджених рекомендацій в НУ «Чернігівська політехніка» за результатами перевірки в спеціалізованих системах протидії плагіату пограничним вважається коефіцієнт подібності 20% для дисертації доктора філософії, доктора наук. Перевищення даного значення веде до обов'язкової більш детальної перевірки поданої роботи.

Монографії

До труднощів даного питання варто віднести те, що станом на сьогодні відсутні чіткі визначення монографії. Можна зустріти і «Монографія - це «Наукове або науково-популярне видання, що містить повне і всебічне дослідження однієї (виділено МН) проблеми або теми і належить одному або декільком авторам»⁸, і «Монографія - це наукова праця, яка містить повне або поглиблене **дослідження однієї проблеми чи теми**, що належить одному або декільком авторам.», або «Наукова монографія - це науково-дослідницька праця, предметом якої є вичерпне **узагальнення** теоретичного матеріалу з наукової проблеми або теми **з критичним його аналізом, визначенням вагомості, формулюванням нових наукових концепцій**»⁹. В будь-якому випадку, монографія є одним з видів наукових праць, і до неї також висувуються вимоги щодо нових наукових результатів, або аналізу та узагальнення вже існуючих, або висування нових концепцій. В такому випадку, повторення вже опублікованих наукових результатів без їх подальшого розвитку є самоплагіатом, так як така публікація не веде до появи нових наукових результатів, однак, збільшує «вагу» науковця.

До найбільш помітних випадків самоплагіату є так звані «колективні монографії». В мережі Інтернет можна знайти безліч пропозицій з «видання колективної монографії», коли з окремих матеріалів, надісланих різними авторами, часто навіть без перевірки, формують один загальний документ, який і називають колективною монографією. В мережі Інтернет відомі випадки, коли авторів таких монографій звинувачують у самоплагіаті¹⁰. З іншої сторони, це не означає, що всі колективні монографії містять ознаки самоплагіату – вони є таким, лише у випадку, якщо вони дійсно містять **оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів**, та у них відсутні посилання на попередні результати та узагальнення / нові наукові результати.

Варто пам'ятати, що окремим видом монографій є одноосібні монографії, що подаються на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, вимоги до яких затверджено наказом МОНУ №1220 від 23 вересня 2019 року. До їх вимог, серед

---

⁸ <https://www.inter-nauka.com/ua/magazine/monograph-submit/rules/>

⁹ <http://www.info-library.com.ua/books-text-3043.html>

¹⁰ <http://rmv.dp.ua/zayava-redaktsiyanoi-kolegiji-kolektivnoyi-monografiji-akademichna-dobrocheshnist-problemi-dotrimannya-ta-prioriteti-poshirennya-sered-molodih-vchenih/>

іншого, висувається наступне: «має містити **узагальнені** результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових працях». Тобто, вимоги до таких публікацій з точки зору відсутності самоплагіату співпадають з вимогами щодо тексту дисертацій – наявність посилань на власні результати та узагальнення окремих отриманих наукових результатів, з метою утворення єдиного цілісного тексту. Відсутність посилань або ж текст, повністю ідентичний вже опублікованим статтям трактуватимуться як самоплагіат.

У відповідності до затверджених рекомендацій в НУ «Чернігівська політехніка» за результатами перевірки в спеціалізованих системах протидії плагіату пограничним вважається коефіцієнт подібності 30% для монографії, книги, навчально-методичного посібника. Перевищення даного значення веде до обов'язкової більш детальної перевірки поданої роботи.

Висновки

Таким чином, співробітникам та здобувачам НУ «Чернігівська політехніка» варто дотримуватися наступних рекомендацій з точки зору унеможливлення самоплагіату у власних публікаціях:

1. У випадку використання власних вже опублікованих наукових результатів у нових наукових публікаціях (тезах, статтях, монографіях, тощо), автори зобов'язані цитувати попередні роботи та наводити роз'яснення, як нові наукові результати розширюють вже опубліковані. Відсутність нового наукового результату в тезах та статтях є неприпустимою, та веде до відхилення поданої публікації, а подача вже опублікованих наукових результатів без належних посилань на оригінальні дослідження є випадком самоплагіату. Самоплагіатом також є наявність ідентичних за змістом або ж перефразованих текстів у колективних монографіях, які повторюють вже опубліковані праці, та не містять узагальнень або нових наукових результатів. У відповідності до затверджених рекомендацій в НУ «Чернігівська політехніка» за результатами перевірки в спеціалізованих системах протидії плагіату пограничним вважається коефіцієнт подібності 20% для статті. Перевищення даного значення веде до обов'язкової більш детальної перевірки поданої роботи.
2. Використання власних наукових результатів з відповідним цитуванням та дотриманням власного внеску авторів (у випадку спільних публікацій), у звітах (звітах з науково-дослідних тем, проєктів, грантів, самооцінювання по акредитації, тощо) не є самоплагіатом.
3. Використання в дисертаціях на здобуття наукових ступенів та одноосібних наукових монографіях власних результатів, опублікованих раніше у наукових публікаціях, у випадку коректних посилань на першоджерела, врахування авторського внеску у спільні публікації та наявності узагальнень або розширень

отриманих результатів, не є випадком самоплагіату. У відповідності до затверджених рекомендацій в НУ «Чернігівська політехніка» за результатами перевірки в спеціалізованих системах протидії плагіату пограничним вважається коефіцієнт подібності 20% для дисертації доктора філософії, доктора наук та 30% для монографії, книги, навчально-методичного посібника. Перевищення даного значення веде до обов'язкової більш детальної перевірки поданої роботи.